

Annales

Instituti

Archaeologici

XII - 2016

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršne urednice/Desk editors

Asja Tonc
Marina Ugarković

Tehničke urednice/Technical editors

Asja Tonc
Marina Ugarković

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Siniša Krznar, Ivana Ožanić Roguljić, Ana Konestra, Andreja Kudelić, Asja Tonc,
Marina Ugarković

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Michreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Una Krizmanić Ožegović

Lektura/Language editor

Boris Beck (hrvatski jezik/Croatian)
Una Krizmanić Ožegović (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Asja Tonc
Marina Ugarković

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2016.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 10**   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Gorana Kušić

Sotin – Srednje polje i Zmajevac, istraživanja višeslojnih nalazišta u Podunavlju 2015. godine

- 14**   **Tomislav Hršak**
Tino Leleković
Marko Dizdar

Rezultati istraživanja nalazišta Batina – Sredno 2015. godine

- 19**   **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar
Marina Sečkar

Zaštitna istraživanja nalazišta AN 3B Beli Manastir – Sedmitar na trasi autoceste A5 Beli Manastir – Svilaj

- 24**   **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar
Marina Sečkar

Jagodnjak – Napuštene njive. Zaštitno istraživanje prapovijesnog i antičkog nalazišta na trasi autoceste Osijek – Beli Manastir

- 29**   **Hrvoje Kalafatić**
Mateja Hulina

Zaštitno arheološko istraživanje lokaliteta AN7B Čeminac – Vakanjac na dionici autoceste A5 Beli Manastir – Osijek 2014. i 2015. godine

- 36**   **Marko Dizdar**
Asja Tonc

Zaštitna istraživanja lokaliteta AN 2 Donji Miholjac – Vrancari

- 40**   **Katarina Botić**

Zaštitna arheološka istraživanja nalazišta AN 3 Donji Miholjac – Mlaka/trafostanica na južnoj obilaznici grada Donjeg Miholjca 2015. godine

- 46**   **Tatjana Tkalčec**

Prapovijesna, rimska i srednjovjekovna naselja na lokalitetu Donji Miholjac – Đanovci – zaštitna arheološka istraživanja u 2015. godini

- 59**   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Asja Tonc

Donji Miholjac – Panjik – zaštitno istraživanje naselja sopotske i badenske kulture u Podravini

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 10**   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Gorana Kušić

Sotin – Srednje polje and Zmajevac, research of multilayered sites in the Danube region in 2015

- 14**   **Tomislav Hršak**
Tino Leleković
Marko Dizdar

Research results from Batina – Sredno site in 2015

- 19**   **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar
Marina Sečkar

Rescue excavation on the AN 3B Beli Manastir – Sedmitar site on the A5 Beli Manastir – Svilaj motorway route

- 24**   **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar
Marina Sečkar

Jagodnjak – Napuštene njive (Abandoned fields). Rescue archaeology of the Prehistoric and Antique site on the Osijek – Beli Manastir motorway route

- 29**   **Hrvoje Kalafatić**
Mateja Hulina

Rescue archaeological excavation at the AN7B Čeminac-Vakanjac site along the A5 Beli Manastir – Osijek motorway in 2014 and 2015

- 36**   **Marko Dizdar**
Asja Tonc

Rescue excavations of the AN 2 Donji Miholjac – Vrancari site

- 40**   **Katarina Botić**

Rescue excavations of the site AN 3 Donji Miholjac – Mlaka/trafostanica on Donji Miholjac southern beltway route in 2015

- 46**   **Tatjana Tkalčec**

Prehistoric, Roman, Late Antique and medieval settlements at the Donji Miholjac – Đanovci site – rescue archaeological excavations in 2015

- 59**   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
Asja Tonc

Donji Miholjac – Panjik – rescue research of a Sopot and Baden culture settlement in Podravina

- 63 Zorko Marković
Katarina Botić**
Podgorač, Ražište – rezultati arheoloških istraživanja 2015. godine
Podgorač, Ražište – results of the archaeological excavations in 2015
- 71 Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod – Galovo, arheološka istraživanja 2015. godine
Slavonski Brod, Galovo, archaeological research in 2015
- 77 Saša Kovačević**
Istraživanja infrastrukture prapovijesnih naselja lokaliteta Nova Bukovica – Sjenjak, sezona 2015.
Research into the infrastructure of Prehistoric settlements at the Nova Bukovica – Sjenjak site, season 2015
- 82 Marko Dizdar**
Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2015. godini
Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2015
- 86 Jadranka Boljunčić**
Rezultati istraživanja arheoloških ljudskih ostataka sa srednjovjekovnoga groblja Zvonimirovo (sjeverna Hrvatska), u kontekstu koštanoga i CT dokaza o rijetkoj infratentorialnoj – mastoidnoj trepanaciji
Research results on archaeological human remains from medieval cemetery Zvonimirovo (northern Croatia), in the context of bone and CT evidence of a rare infratentorial – mastoid trepanation
- 93 Daria Ložnjak Dizdar
Marija Mihaljević
Mario Gavranović**
Dolina – Babine grede – istraživanje kasnobrončanodobnoga naselja u Posavini 2015. godine
Babine grede in Dolina – research of a Late Bronze Age settlement in Posavina in 2015
- 99 Tatjana Tkalčec**
Kasnosrednjovjekovni arheološki kompleks Grubišno Polje – Šuma Obrovi – probna arheološka istraživanja u 2015.
Late medieval complex at Grubišno Polje – Šuma Obrovi – initial archaeological excavations in 2015
- 113 Siniša Krznar**
Torčec – Cirkvišće, arheološka istraživanja srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog groblja 2015. godine
Torčec – Cirkvišće, archaeological research of the medieval and early modern cemetery in 2015
- 117 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić**
Kalnik – Igrišće – rezultati arheoloških iskopavanja u 2015. godini
Kalnik – Igrišće – results of archaeological excavations in 2015
- 122 Andreja Kudelić
Branko Mušič**
Kurilovec – Belinščica – rezultati geofizičkih istraživanja
Kurilovec – Belinščica – results of geophysical research
- 127 Tatjana Tkalčec**
Burg Vrbovec u Klenovcu Humskom – arheološko konzervatorski radovi na kuli u 2015.
Vrbovec Castle in Klenovec Humski, archaeological and conservation works on the keep in 2015

136 Asja Tonc Mateja Hulina Preliminarni rezultati zaštitnih istraživanja na prostoru prezentacijskog platoa kod špilje Vrlovke	136 Asja Tonc Mateja Hulina <i>Preliminary results of rescue excavations in the area of presentation plateau near Vrlovka cave</i>
139 Bartul Šiljeg Ana Konestra Gaetano Benčić Stancija Blek (Tar), kampanja 2015. g.: nastavak arheološko-konzervatorskih istraživanja i prezentacija rezultata široj javnosti	139 Bartul Šiljeg Ana Konestra Gaetano Benčić <i>Stancija Blek (Tar), 2015: continuation of archaeological research and conservation activities, and presentation of results to the public</i>
144 Goranka Lipovac Vrklijan Ivan Valent Ana Konestra Ivana Ožanić Roguljić Antički proizvodni keramičarski kompleks u Crikvenici – zaključna istraživanja 2015. godine	144 Goranka Lipovac Vrklijan Ivan Valent Ana Konestra Ivana Ožanić Roguljić <i>Roman pottery production complex in Crikvenica – conclusive research in 2015</i>
152 Ivan Radman-Livaja Asja Tonc Rezultati probnih iskopavanja na Gradini Sv. Trojice 2015. godine	152 Ivan Radman-Livaja Asja Tonc <i>Results of trial excavations on Sveta Trojica Hillfort in 2015</i>
155 Kristina Turkalj Nera Šegvić Emmanuel Botte Audrey Bertrand Brač Novo Selo Bunje 2015.	155 Kristina Turkalj Nera Šegvić Emmanuel Botte Audrey Bertrand <i>Brač Novo Selo Bunje in 2015</i>
160 Marina Ugarković Ivančica Schrunk Vlasta Begović Marinko Petrić Rimska vila u uvali Soline na otoku Sveti Klement (Pakleni otoci, Hvar) – arheološka istraživanja 2015. godine	160 Marina Ugarković Ivančica Schrunk Vlasta Begović Marinko Petrić <i>Roman villa in Soline Bay on the Island of St. Clement (Pakleni Islands, Hvar) – archaeological investigation in 2015</i>

Terenski pregledi

167   **Marko Dizdar**
Hrvoje Vulić

Terenski pregled i probna iskopavanja na izgradnji istočne obilaznice Vinkovaca

170   **Hrvoje Kalafatić**
Bartul Šiljeg

Terenski pregled na prostoru općina Belišće, Marijanci i Donji Miholjac u 2015. godini

173   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar

Terenski pregled i arheološki nadzor na izgradnji obilaznice Donjega Miholjca

176   **Zorko Marković**
Jasna Jurković

Rezultati terenskog pregleda područja Grada Našice (naselja Granice, Polubaše i Rozmajerovac) 2015. godine

185   **Zorko Marković**
Katarina Botić
Jasna Jurković

Rezultati terenskog pregleda općina Našice i Koška 2015. godine

192   **Andreja Kudelić**
Filomena Sirovica

Prikaz rezultata druge faze sustavnog terenskog pregleda gornje Podravine

196   **Goranka Lipovac Vrkljan**
Asja Tonc
Vedrana Glavaš
Ana Konestra
Željka Molak Župan

Rezultati terenskih pregleda na području podvelebitskog Primorja i neposrednog zaleđa

201   **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Irena Radić Rossi

Rezultati aktivnosti projekta „Arheološka topografija otoka Raba“ u 2015. g.: terenski pregledi, obrada arheološke građe, popularizacija znanosti

Field Surveys

167   **Marko Dizdar**
Hrvoje Vulić

Field survey and trial excavations during the construction of the Vinkovci beltway

170   **Hrvoje Kalafatić**
Bartul Šiljeg

Field survey on the territory of Belišće, Marijanci and Donji Miholjac municipalities in 2015

173   **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar

Field survey and archaeological supervision during the construction of the Donji Miholjac beltway

176   **Zorko Marković**
Jasna Jurković

Results of field survey in the City of Našice area (settlements Granice, Polubaše and Rozmajerovac) in 2015

185   **Zorko Marković**
Katarina Botić
Jasna Jurković

Results of a field survey of Našice and Koška municipalities in 2015

192   **Andreja Kudelić**
Filomena Sirovica

Results of the second phase of a systematic field survey in Upper Podravina

196   **Goranka Lipovac Vrkljan**
Asja Tonc
Vedrana Glavaš
Ana Konestra
Željka Molak Župan

Results of field survey in sub-Velebit Coast and hinterland

201   **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Irena Radić Rossi

Results of the „Archaeological topography of the Island of Rab“ project in 2015: field surveys, processing of archaeological finds, popularization of science

Eksperimentalna arheologija

207 **Andreja Kudelić**

Eksperiment u arheologiji – priprema i sastav lončarske smjese

Experimental Archaeology

207 **Andreja Kudelić**

Experiment in archaeology – preparation and composition of clay paste

Zračna arheologija

213 **Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić**

Zračno rekognosciranje, Osječko-baranjska županija 2015. godine

Aerial archaeology

213 **Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić**

Aerial reconnaissance, Osječko-baranjska County in 2015

Ostala znanstvena djelatnost Instituta za arheologiju

223-234

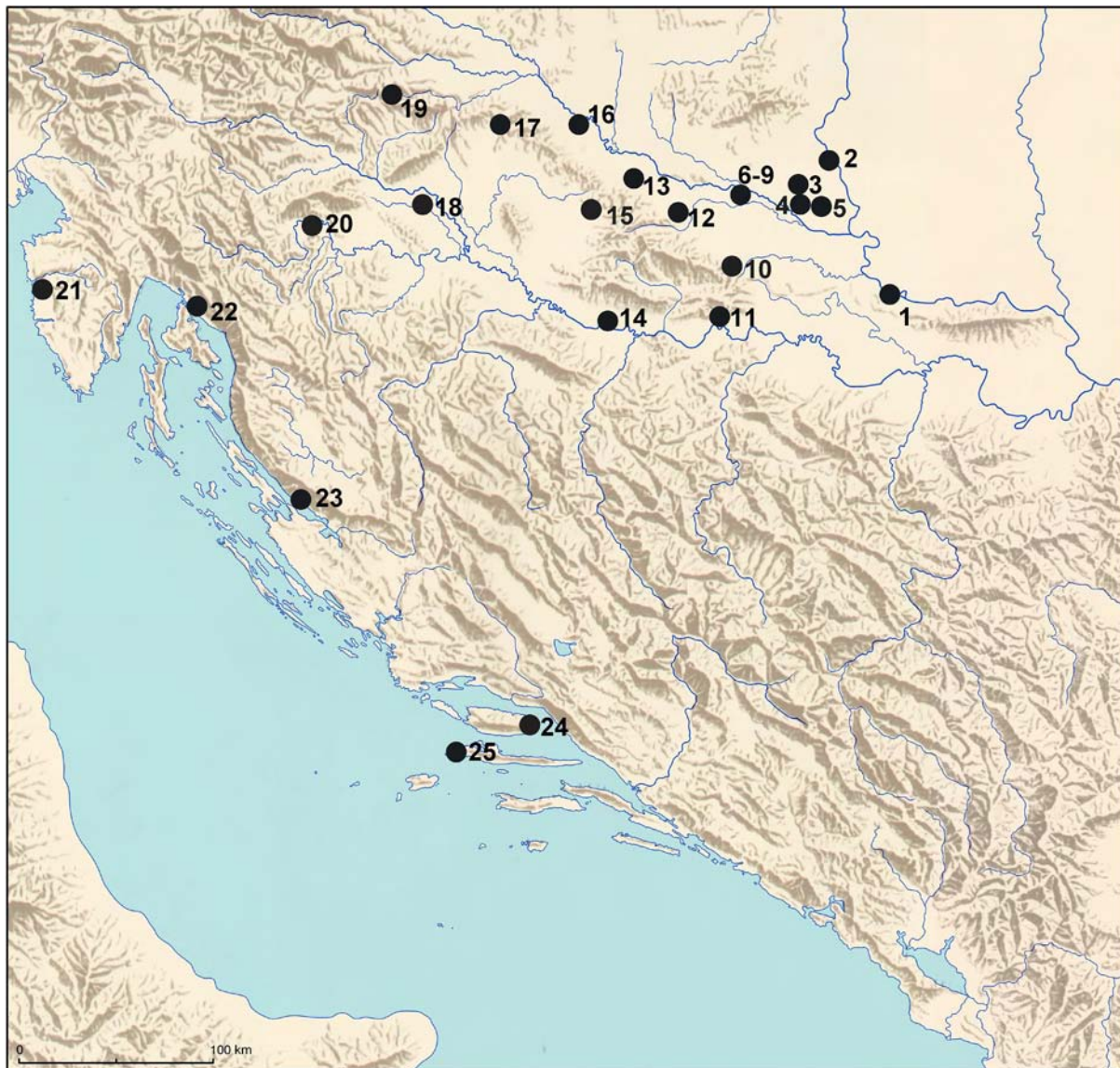
Additional scientific activity of the Institute

223-234

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Sotin, Srednje polje i Zmajevac
2. Batina – Sredno
3. AN 3B Beli Manastir – Sedmitar
4. AN 7A Jagodnjak – Napuštene njive
5. AN 7B Čeminac – Vakanjac
6. AN 2 Donji Miholjac – Vrancari
7. AN 3 Donji Miholjac – Mlaka/trafostanica
8. AN 6 Donji Miholjac – Đanovci
9. AN 7 Donji Miholjac – Panjik
10. Podgorač – Ražište
11. Slavonski Brod – Galovo
12. Nova Bukovica – Sjenjak
13. Zvonimirovo – Veliko polje
14. Dolina – Babine grede
15. Grubišno Polje – Šuma Obrovi
16. Torčec – Cirkvišće
17. Kalnik – Igrišće
18. Kurilovec – Belinščica
19. Klenovec Humski – Plemićki grad Vrbovec
20. Vrlovka
21. Tar – Stancija Blek
22. Crikvenica – Igralište
23. Gradina Sv. Trojica
24. Brač – Novo Selo Bunje
25. Sveti Klement – Soline

Prapovijesna, rimska i srednjovjekovna naselja na lokalitetu Donji Miholjac-Đanovci – zaštitna arheološka istraživanja u 2015. godini

Prehistoric, Roman, Late Antique and medieval settlements at the Donji Miholjac-Đanovci site – rescue archaeological excavations in 2015

Tatjana Tkalčec

Primljeno/Received: 31. 3. 2016.
Prihvaćeno/Accepted: 25. 5. 2016.

U zaštitnim istraživanjima lokaliteta Donji Miholjac – Đanovci na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca ustanovljeno je naseljavanje lokaliteta u eneolitiku (badenska i lasinjska kultura), kasnom latenu i antici te ranom i kasnom srednjem vijeku. Prapovijesna naselja ukazuju na intenzitet rasprostiranja na istočnijim dijelovima lokaliteta. Ranosrednjovjekovni objekti grupirani su na tri mjesta sporadično u središnjem, zapadnom dijelu središnjeg i samom zapadnom dijelu lokaliteta. Antičko i kasnosrednjovjekovno naselje zauzimaju najveću površinu, gotovo čitavim lokalitetom, s time da se kasnosrednjovjekovno naselje širi dalje na istok od antičkoga.

Ključne riječi: zaštitna arheološka istraživanja, badenska kultura, lasinjska kultura, kasni laten, antika, rani srednji vijek, kasni srednji vijek, Donji Miholjac

Keywords: rescue archaeological excavations, Baden culture, Lasinja culture, Late La Tène, Antiquity, Early Middle Ages, Late Middle Ages, Donji Miholjac

1. UVOD

Temeljem ugovora „Zaštitna arheološka istraživanja južne obilaznice grada Donjeg Miholjca, faza II od 0+000,00 do 3+540,00, duljine 3,5 km“ Klasa:003-01/2014-4/57, Ur.br.oj: 354-820/366-2014-01, Ugovor broj: 800-429/2014 između Naručitelja Hrvatskih cesta d.o.o. i Izvođača Instituta za arheologiju, a uz odobrenje nadležnog Konzervatorskog odjela u Osijeku, Institut za arheologiju je tijekom kasne jeseni 2014. godine obavio istraživanje jednog, a tijekom proljeća 2015. i ostalih četiriju arheoloških nalazišta od kojih je jedno i AN6 Donji Miholjac – Đanovci.

Arheološko nalazište AN 6 Donji Miholjac – Đanovci nalazi se na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca, između stacionaža 2+790 – 3+120. Širina zone istraživanja iznosi 20 m, odnosno ukupna istražna površina iznosi 6600 m².

Lokalitet je smješten na blago povišenom nizinskom području, južno od suvremenog naselja. Prije radova na izgradnji obilaznice, tlo se poljoprivredno iskorištavalo. Trasa ceste prolazi tek dijelom nalazišta, odnosno evidentno je da se lokalitet širi s obje duže strane ceste na jugozapad i sjeveroistok, dok su mu rubni sjeverozapadni i jugoistočni krajevi uglavnom definirani zonom istraživanja i istraženi. Osobito se to odnosi na jugoistočni kraj, stacionažu 3+120, dok u području stacionaže 2+790 postoji mogućnost da se dalje duž trase prema sjeverozapadu pojavi još koji objekt rubnog dijela antičkog naselja.

Terenska istraživanja na lokalitetu AN6 Donji Miholjac – Đanovci odvijala se ju od 23. ožujka do 22. travnja 2015. godine u trajanju od 24 radna dana. S danom 22. travnja 2015. zgotovljeni su svi arheološki zemljani i dokumentacijski radovi na samome lokalitetu, kojima su prethodili poslovi strojnog iskopa humusa, obavljani su poslovi ručnog iskopa otkrivenih arheoloških objekata, načinjena je terenska arheološka, fotografska, nacrtana i geodetska dokumentacija, o čemu je obaviješten i nadležni Konzervatorski odjel u Osijeku.¹

Svi su nalazi još u Institutu za arheologiju radi znanstvene obrade, nakon koje će biti predani u Muzej Valpovštine Valpovo.

2. POLOŽAJ LOKALITETA, DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA I POVIJESNI PODACI

Donji Miholjac nalazi se u podravskoj ravnici, oko 3 km

¹ U istraživanjima su sudjelovala po tri člana stručne ekipe, uz pomoć 11 radnika (s iznimkom drugog tjedna trajanja terena kada je pomoć pružalo 13 radnika). Voditeljica arheoloških istraživanja bila je dr. sc. Tatjana Tkalčec, viša znanstvena suradnica iz Instituta za arheologiju, a njen zamjenik dr. sc. Siniša Krznar. Tijekom čitavog trajanja terena uz voditeljicu je na terenu sudjelovala dipl. arheol. Kristina Turkalj, dokumentaristica Instituta za arheologiju, a tijekom prva dva tjedna radova kao treći član stručne ekipe sudjelovao je dipl. arheol. Ivan Valent, dok je dr. sc. Siniša Krznar sudjelovao tijekom posljednja tri tjedna terenskoga rada.

od rijeke Drave. Još u srednjem vijeku Donji Miholjac bio je praktično na samoj desnoj obali Drave. Naime, njeno staro korito je kasnije u 20. stoljeću iskorišteno za stvaranje akumulacija i ribnjaka.

Sam lokalitet AN6 Donji Miholjac – Đanovci smješten je južno od današnjeg naselja u plodnoj ravnici na blago povišenom terenu.

Pogodan zemljopisni položaj i prirodne osobitosti kao što su blizina rijeke Drave, guste šume i drugo davale su povoljne uvjete za život na području Donjeg Miholjca o čemu govore poznata arheološka nalazišta iz tog kraja od neolitika do srednjeg vijeka (Janjevci-Borik s okolicom, Brdača, Staro groblje te rudina Maroslavci, Vrancari, Mlaka/Trafostanica). Pretpostavlja se da je na području između Donjeg Miholjca i Sv. Đurađa bila i rimska Mariniana.

Što se tiče dosadašnjih istraživanja na ovom je području poduzeto u prošlom stoljeću malo arheoloških iskopavanja, poput položaja Borik-Janjevci gdje i danas ljudi pronalaze rimski novac te druge nalaze, a gdje je arheološki istraženo i bjelobrdsko groblje (Bojčić 1984: 218–219, sl. 7–8). U posljednje vrijeme istraživanja su intenzivirana uslijed potrebe zaštite arheoloških lokaliteta prigodom velikih infrastrukturnih gradnji plinovoda i cesta (Wiewegh 2008; Dizdar, Ložnjak Dizdar 2009; Minichreiter 2009; Dizdar 2011). Posebno se ističu i prve detaljnije objave rezultata tih istraživanja između kojih je nekolicina lokaliteta u neposrednoj okolici Donjeg Miholjca, poput Prinčevca (kasnobrončanodobno i srednjovjekovno naselje) i Farkaševaca (rani novi vijek, osmansko doba) (Višnjčić 2013).² U tom će smislu i arheološki lokaliteti na južnoj obilaznici (njih 5) –istraživani 2014./2015. g., a među kojima se Đanovci ističu najvećom zabilježenom količinom pokretnih i nepokretnih nalaza – predstavljati velik doprinos poznavanju arheološke prošlosti ovoga kraja.

Na temelju povijesnih pisanih izvora Donji Miholjac ističe se činjenicom da je upravo jedan od dva lokaliteta u istočnom dijelu Međuriječja Drave i Save za koji imamo rane pisane spomene iz 11. stoljeća. Dapače, čini se da je upravo na ovome dijelu desne Podravine započelo širenje vlasti pečuskih biskupa i na južnu stranu Drave te da su se upravo na ovom području postavili institucionalni temelji za njeno daljnje učvršćenje u donjem Međuriječju (Andrić 2010: 16). Miholjački povijesni izvor, iako sačuvan u kasnijim prijepisima, ali protumačen kao autentičan podatak, čak je i stariji od navedena dva (drugi se odnosi na povelju kralja Ladislava iz 1092. g., kojom se potvrđuju posjedi benediktinske opatiji u Tihanyu na Blatnom jezeru, a u kojoj se spominju „zemlja Požega“, požeška utvrda i okolna mjesta što je sve skupa nešto prije tihanjske opatiji darovao kraljev bratić, herceg David) (Andrić 2010: 8). Riječ je o zadužbinskoj darovnici ugarskog palatina Radona, u kojoj on kaže da je podigao crkvu na rijeci Dravi u čast svetog Mihaela Arkandela. Ta se crkva poistovjećuje s današnjom župnom crkvom u Donjem Miholjcu. Kako kasniji izvori ukazuju na to da je, padom pod osmansku vlast, oko crkve bio i kaštel s jarkom i drvenim palisadama u kojem je svoju utvrdu imao osmanski dizdar, arheološka bi istraživanja zasigurno otkrila brojne faze ove sakralne građevine od 11. st. nadalje.

Uzmemo li u obzir već u 11. st. podizanje crkve u Donjem Miholjcu (1057. godine), zatim blizinu (oko 7 km) srednjovjekovnog Svetog Đurađa (Szentgyörgy) u kojem je u predturskom razdoblju bio samostan augustinskih kanonika posvećen sv. Jurju, te nadalje još bliže Miholjcu, na pola puta između Miholjca i Sv. Đurađa nestalo naselje Osuvak (Aszuág) s kapelom Blažene Djevice Marije, spomenutom u izvorima 14. stoljeća, a koje je već u doba Arpadovića postalo središtem jednog arhidakonata Pečuške biskupije, razvidna je prije navedena teza o važnosti ovoga kraja za ugarsko širenje crkvene vlasti na

ovo područje (Andrić 2010: 15–16).

U srednjem vijeku Donji Miholjac isprva je pripadao Baranjskoj županiji, a kasnije – u 14. st. – pripojen je velikoj, proširenoj Križevačkoj županiji. Bio je u sastavu vlastelinstva Aszuág ili Osuvak, čiji su prvi gospodari bili plemićki rod Tetenj (Tétény) koji su poznati i pod pridjevkom *de Peker*. Pekerski su kroz čitavo 13. i početkom 14. stoljeća gospodarili Osuvakom, dakle i područjem Donjeg Miholjca, s povremenim problemima i kraćim prekidima. Od 1330. do početka 15. stoljeća nisu nam poznati događaji, no pretpostavka je da se sličan razvoj događaja odvijao i tijekom tog vremena. God. 1403. Pekerski gube svoje posjede u koje Žigmund uvodi mačvanskog bana Ivana Morovičkog (iz roda Gut-Keled). Jedna grana Pekerskih ipak dobiva od Žigmunda koju godinu kasnije povrat nekih posjeda te je razvidno da Morovići i Pekerski dijele vlasništvo nad osuvačkim vlastelinstvom, da bi već u drugoj četvrtini 15. stoljeća jedini vlasnici bili Morovići. U to je vrijeme (1436.) Donji Miholjac (Szentmihály) dobio i pravo održavanja tjednog sajma. Nakon smrti posljednjeg muškog člana obitelji Morović, 1481. g. kralj Matija Korvin je Osuvak i većinu njihovih posjeda predao braći Gereb u čijem je vlasništvu Osuvak, pa time i Donji Miholjac, bio do smrti posljednjeg muškog člana te obitelji 1503. godine (Karbić 2010). Udovica Petra Gereba Dorotea Kaniška preudala se za palatina Emerika Perényija te su od 1506. g. pa sve do pada tog dijela Podravine u osmanske ruke 1453. g. Valpovo, Aszuág, a time i Donji Miholjac, bili pod gospodarstvom Perényija (Andrić 2010: 26).

3. REZULTATI ZAŠTITNIH ISTRAŽIVANJA 2015. g.

3.1. TERENSKA DOKUMENTACIJA

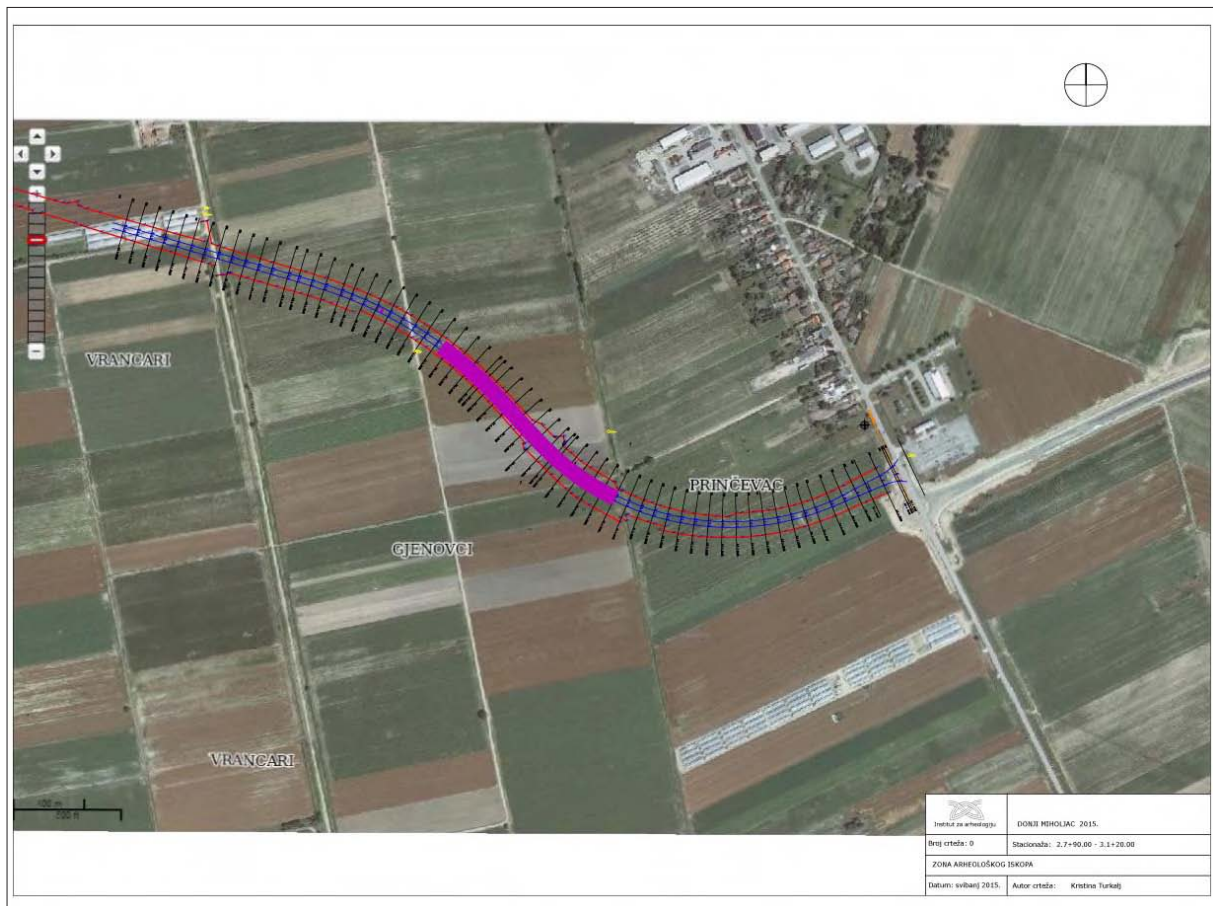
Na terenu je vođena sljedeća dokumentacija: terenski dnevnik, popis stratigrafskih jedinica, popis nalaza, popis posebnih nalaza, popis uzoraka, nacrtana dokumentacija, fotografska dokumentacija.

Zabilježeno je 1206 stratigrafskih jedinica koje obuhvaćaju arheološke tvorevine poput slojeva, zatim ukopa i zapuna stambenih i gospodarskih objekata, jama, peći, kanala, stupova itd. Ostaci čvrstih struktura (zidova ili suhozid) nisu pronađeni, iako je bilo nalaza ulomaka opeke i tegula. Ukupno je uvedeno 653 vrećica uglavnom s nalazima ulomaka keramičkih posuda, lijepe i opeke, zatim zamjetan broj metalnih predmeta i litike te mali broj ulomaka stakla. U popisu uzoraka zabilježeno je 323 uzoraka, a to su prikupljeni uzorci zemlje za flotaciju i ekstrahiranje arheobotaničkih nalaza, zatim uzorci drveta i ugljena za provođenje analiza vrste drveta i apsolutnodatacijskih C14 analiza, nalazi životinjskih kostiju nad kojima će se obaviti zooarheološke analize i jedan nalaz pokopa djeteta, nad kojim je već provedena antropološka analiza. U obrazac posebnih nalaza izdvojeno je 55 predmeta poput željeznih noževa, ostruga, strelice, čavala, britvi, motike, željeznih okova futrola za noževe, posebnih keramičkih nalaza, rimskih žetona, uljanica, stolne kasnosrednjovjekovne keramike, rimske fibule, te kamenih izradevina poput brusova, sjekira, jezgri i mikrolita.

Svi su stupnjevi iskopavanja snimani digitalnim fotografijama (4761 snimka tijekom terenskih radova i 2279 snimaka prigodom postterenskih radova na tipološko-kronološkoj analizi građe). Nacrtana dokumentacija sastoji se od tehničkih nacrtava izrađenih u računalnim programima AutoCAD i RasterDesign, na osnovi apsolutnih geodetskih koordinata, odnosno svakodnevnih izmjere totalnom geodetskom stanicom svih stratigrafskih jedinica, tvorevina i struktura na samome terenu.³

² Usp. poglavlja u autorstvu više arheologa u zborniku pod uredništvom J. Višnjčića.

³ Dokumentacijsko uvođenje nalaza i uzoraka u popise na terenu obavljali su svi arheolozi. Terenski dnevnik vodila je T. Tkalčec. Za snimak totalnom geodetskom stanicom zadužena je bila dokumentaristica K. Turkalj,

Sl. 1 Položaj arheološkog nalazišta AN6 Donji Miholjac – Đanovci označen ljubičastom bojom na dijelu trase južne obilaznice grada Donjeg Miholjca (izradila: K. Turkalj).

Fig. 1 Position of the AN6 Donji Miholjac–Đanovci site marked purple on the south beltway around Donji Miholjac (made by: K. Turkalj).

3.2. METODE I TIJEK ISTRAŽIVANJA

Metode istraživanja

Dozvolom nadležnog Konzervatorskog odjela u Osijeku primijenjeno je strojno uklanjanje humusnog sloja, a nakon toga je uslijedio ručni iskop. Sukladno Pravilniku o arheološkim iskopavanjima površine su strugane prikladnim alatom te su na osnovi promjene u boji, sastavu i konzistenciji tla definirane arheološke tvorevine. Ručnim iskopom ispražnjene su jednoslojne ili višeslojne zapune i definiran je ukop određene cjeline. Ovisno o potrebi, složenosti objekta i drugim čimbenicima, načinjen je i kontrolni profil ili i po nekoliko kontrolnih profila preko objekata. Jednostavne cjeline, poput rupa za stupove uglavnom su pražnjene bez kontrolnih profila ili presjeka.

Istraživanja su rezultirala tlocrtnim planom lokaliteta te brojnom popratnom dokumentacijom i prikupljenim nalazima.

Prikupljeni su svi nalazi.⁴ Čak se i lijep pokušao maksim

a pomagali su joj drugi arheolozi. Nacrtnu dokumentaciju obavila je K. Turkalj. Prijepis popisa stratigrafskih jedinica, popisa nalaza, posebnih nalaza i uzoraka obavila je T. Tkalčec. Fotografije su na terenu izrađivali svi arheolozi. Zračni snimak lokaliteta načinio je Miro Vuković. T. Tkalčec je izradila poslićerensku fotografsku dokumentaciju te provela i sve postupke oko preliminarnog statističke i tipološko-kronološke razdiobe i obrade pronađenih nalaza kao i flotaciju uzoraka zemlje. Antropološku analizu ljudskog osteološkog materijala načinile su dr. sc. Vlasta Vyrubal i dr. sc. Željka Bedić iz Antropološkog centra Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

4 Preliminarna obrada nalaza pokazala je količinsku zastupljenost nalaza po vrsti i razdobljima: keramika: 283,1 kg (kasni srednji vijek: 128,2 kg = 45,28%; antika (+kasni laten): 78,9 kg = 27,87%; prapovijest: 48,2 kg = 17,02%; rani srednji vijek: 22,8 kg = 8,05%; neopredijeljeno/neobrađeno: 5 kg = 1,76%), životinjske kosti: 54,3 kg; kućni lijev/opeka: 145,6 kg; kamen-litika: 3,5 kg; metalni predmeti (nešto bronca i uglavnom željezo) – 1 kutija.

malno prikupiti, do zadnjih mrvica, kako bismo dobili određene podatke o sadržaju cjelina iz kojih potječe koji bi u znanstvenoj analizi, jasno uz druge pokazatelje, mogli pripomoći za detaljnije određivanje funkcije određene cjeline, a samim time i infrastrukture naselja. Iz svake je cjeline (izuzev stupova, recentnih kanala i sl.) uzet uzorak zemlje (po 5 litara ili više) za flotaciju. Prikupljen je ugljen, drvo, sve životinjske kosti, svi ulomci keramičkih posuda, do najsitnijih itd.

Na samome terenu nije se rukom izrađivala nacrtana dokumentacija, već je nacrtana dokumentacija izrađivana svakodnevno nakon terenskog rada na osnovi snimaka totalnom geodetskom stanicom i orto-foto snimcima, a zgotovljena je i uređena u Institutu za arheologiju. To je uvelike ubrzalo tijekom samih arheoloških iskopavanja, što je u konačnici bilo i nužno s obzirom na zaštitni karakter istraživanja. Snimak totalnom geodetskom stanicom je omogućivao da se sve pravilno dokumentira i bez klasičnog postavljanja kolčića na samome terenu, međutim koordinatna mreža je unesena u nacrtanu dokumentaciju radi lakšeg snalaženja prigodom kasnije obrade nalaza i nalazišta. Stoga su kasnije u dokumentaciju upisani kvadranti za svaku stratigrafsku jedinicu. To je od posebne važnosti jer je tijekom istraživanja uvjetovao da stratigrafske jedinice nisu redom raspoređene.

Tijek istraživanja

Započelo se strojnim skidanjem humusa s istočne strane trase ceste, od kanala na stacionaži 3+120,00 pa prema zapadu, tj. sjeverozapadu (sl. 1). Na samome istočnome dijelu trase nisu zabilježene arheološke tvorevine, potom dolaze sporadične jame za koje je ustanovljeno da se radi o prirodnim geološkim pojavama, dijelom i o tragovima koje je ostavilo korijenje ne-

Sl. 2 Orto-foto zračni snimak zapadnog dijela lokaliteta, pogled prema zapadu (snimio: M. Vuković).

Fig. 2 An orthophoto of the west part of the site, view towards the west (photo: M. Vuković).

kad na tome mjestu rastućih stabala. Uskoro su otkriveni nalazi i objekti koji predstavljaju rub kasnosrednjovjekovnog naselja na istočnome dijelu trase, a netom potom i antičkog. Kako je broj radnika s kojima se započelo istraživanja bio 5, a strojevi su već došli do poljskoga puta koji danas presijeca trasu ceste oko stacionaže 2+980, valjalo je strojevima prijeći na drugu stranu puta. Odlučeno je da se put maksimalno ostavi na korištenje seljacima jer su poljodjelski radovi bili u tijeku. Kasnije će put biti uklonjen i premješten na istraženu površinu. Kako je eksproprijacijska zona na istočnome dijelu lokaliteta bila vrlo široka, strojno se mogla sva zemlja odložiti na svaku stranu trase te je tako čitava istraživana površina u širini od 20 metara bila otvorena. To nije bilo slučaj s dijelom lokaliteta zapadno od navedenog poljskog puta. Tu je eksproprijacijska zona bila uska, 2,6-3 m, te na nju nije bilo moguće odložiti svu zemlju. Valja napomenuti da je s radovima započeto u vrijeme kad su još okolni putovi i zemljišta bili pod vodom te nije bilo moguće realizirati odvoženje zemlje na odlagališta. Stoga je odlučeno da se sa svake strane trase istraži čitavom dužinom područje u širini žlice bagera, te nakon ručnog istraživanja i dokumentiranja tih objekata da se i na taj prostor odlaže zemlja iz same sredine lokaliteta. Na taj način smo uspjeli dobiti veću središnju otvorenu površinu radi izrade zračnih snimaka (sl. 2).⁵ Nakon zgotovljivanja istraživanja

zapadnog dijela lokaliteta, ekipa se vratila na dovršavanje istraživanja istočnog dijela koji se prethodno nije stigao istražiti zbog praćenja ritma strojnog skidanja humusa bagerima.

3.3. SLOJEVI

Humusni sloj većim je dijelom bio debeo oko 40 cm. Ispod humusa su na raznim površinama zamijećeni zdravi geološki slojevi. Zdravica je većim dijelom lokaliteta žućkasta ilovača u kojoj su se lijepo ocrtavale tamnije jame i koja u sebi sadrži mnoštvo lesnih lutkica (sl. 3). Na zapadnijim dijelovima terena nad ovom se zdravicom nataložio još jedan geološki sloj smečkaste boje, u koji su bili ukopani i prapovijesni i kasniji objekti, a u njemu nije bilo nalaza. Kulturni slojevi iz vremena otkrivenih naselja nisu pronađeni.

Kulturne tvorevine, tj. objekti su se u početku istraživanja vrlo jasno ocrtavali (uglavnom podjednake vrlo tamne boje bez obzira na vremensko razdoblje), da bi pred kraj terena kada je zemlja već bila isušena i sunce blještalo, opservacija bila otežana zbog takvih uvjeta, a jame su sve pri površini bile svjetlije boje. Opet, na samome istočnome dijelu lokaliteta koji se tada iskopavao, upravo je ta isušenost pomogla razlučiti kasnosrednjovjekovne objekte koji su presijecali donje antičke. U tom suhom razdoblju kasni srednji vijek je na površini primio jednu svjetliju sivu nijansu koja se (samo pod određenim kutom) razlučila od smeđije sive podloge rimskodobnih objekata.

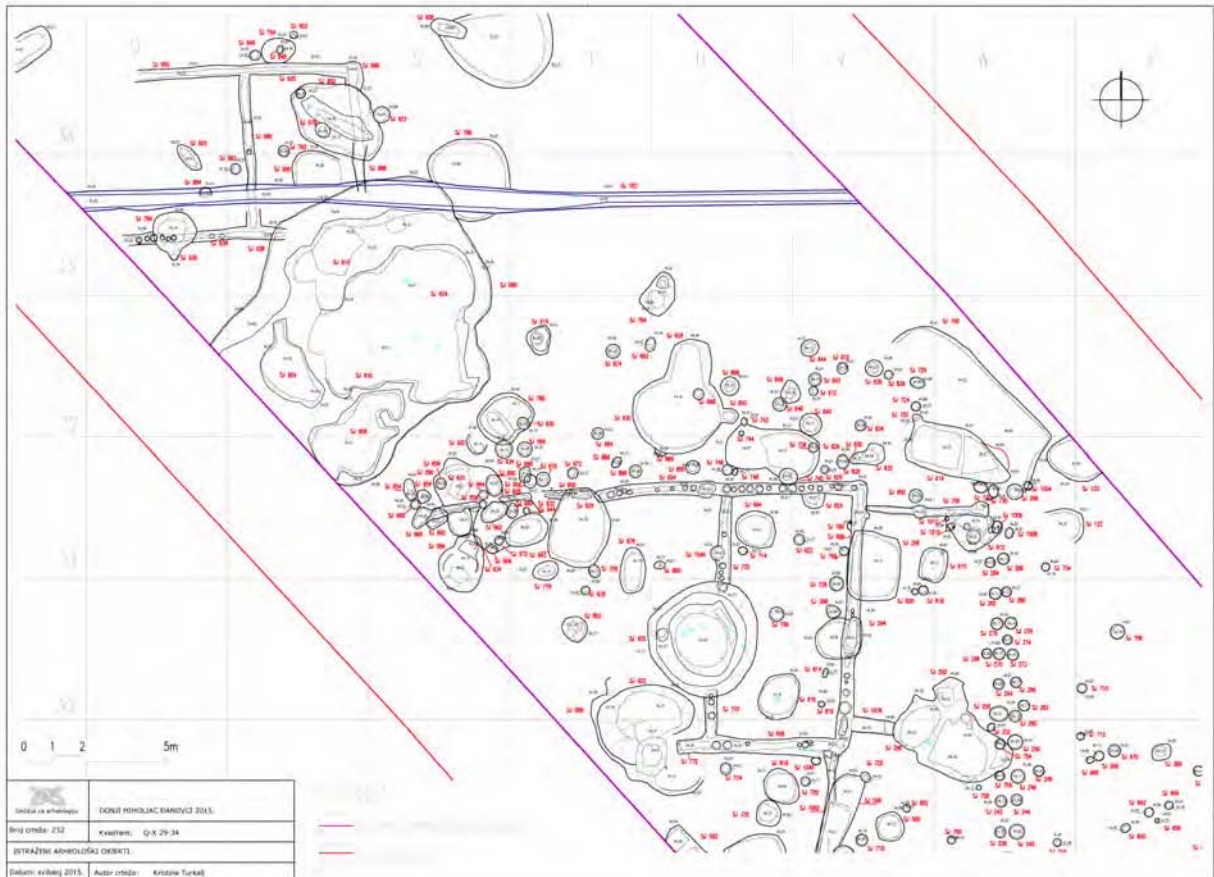
Završna istraživanja rezultirala su točnom stambenih i gospodarskih objekata i jama iz razdoblja prapovijesti, antike i srednjeg vijeka (sl. 4).

5 Valja napomenuti da su u pojedinim slučajevima na zapadnome dijelu lokaliteta istome objektu dodijeljena po dva broja SJ, što je bio slučaj kod jama koje su ulazile u sjeverni, odnosno južni profil prvobitno istraživanih opisanih rovova. Cjelovito su istraženi u kasnijim istraživanjima sredine lokaliteta. Tijekom samih terenskih radova, zbog brzog tempa radova, bilo je lakše dodijeliti novi broj SJ, koji se kasnije spojio i izjednačio s prethodno dodijeljenim SJ-em istome objektu. Pa je to slučaj kod objekata npr. SJ 112= SJ 500, SJ 118= SJ 184, SJ 138= SJ 584, SJ 140= SJ 580, SJ 92= SJ 928, SJ 158= SJ 256, SJ 106= SJ 204.

Sl. 3 Pogled s juga na niz dvojnih stupova koji oplahuju veći lasinjski objekt te na današnji grad Donji Miholjac (snimio: I. Valent).

Fig. 3 View from the south on a series of double posts around the larger Lasinja facility and the modern-day City of Donji Miholjac (photo: I. Valent)

Sl. 4 Dio istražene površine lokaliteta sa smještajem dviju lasinjskih kuća, između badenskih, antičkih, ranosrednjovjekovnih i kasnosrednjovjekovnih objekata (nacrtala: K. Turkalj).

Fig. 4 Part of the researched area at the site, position of two Lasinja houses, between Baden, Roman, early medieval and late medieval facilities (drawn by: K. Turkalj).

Sl. 5 Pogled od sjevera na veći lasinjski objekt s dvojnimi stupovima (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 5 View from the north on a larger Lasinja facility with double posts (photo: T. Tkalčec)

Sl. 6 Pogled od sjeverozapada na prapovijesnu zemunicu (ili radni prostor?) SJ 803/804 s bunarom SJ 1027/1028 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 6 View from the northwest on a prehistoric pit-house (or work space?) SJ 803/804 with a well SJ 1027/1028 (photo: T. Tkalčec)

3.4. PRAPOVIJESNA NASELJA

U arheološkim istraživanjima ustanovljeno je dugotrajnije naseljavanje kroz razdoblje eneolitika. Prapovijesni nalazi zauzimaju središnji i zapadni prostor istraživanog lokaliteta. Riječ je o ostacima naselja badenske i lasinjske kulture.⁶ Badenske su jame uglavnom većih dimenzija, pravilnog kružnog tlocrta. Ustanovljena su dva veća lasinjska nadzemna objekta s ukopanim kanalima s nizovima stupova. Zapadniji objekt je manjih, „klasičnih“ lasinjskih dimenzija i raščlanjenosti prostora, dok je istočni složeniji i veći – na sjeveru ima manji pretprostor, središnji prostor dijeli se na dvije prostorije, no na istoku se nastavlja daljnje raščlanjivanje (istog objekta ili mu je dodana druga građevina) koje je zaključeno nizom dvostrukih stupova što prate istočne i sjeveroistočne stranice objekta (sl. 5). Daljnja će analiza pokazati zatvara li niz od dvostrukih stupova navedeni veliki nadzemni objekt ili i čitavo naselje. Osim stambenih objekata, nadzemnih i zemuničkih, pronađene su jame, bunari, vatrišta (sl. 6).

Znanstvena obrada će uslijediti, a ovdje se ilustrativno predstavlja izbor pronađenog materijala (sl. 7–8).

vjerojatno do u poč. 5. st. Ranorimsko naselje, vezano na latenske korijene, dakle nesmetano se razvija do kasnog Carstva. Kontinuitet ili diskontinuitet do razdoblja ranosrednjovjekovne naseljenosti ovog položaja u 8. stoljeću tek treba razlučiti detaljnom analizom materijala.

Od antičkih i kasnolatskih objekata ustanovljeni su polukopani objekti – ostaci nastambi i gospodarskih zgrada, bunari, jame i vatrišta te mnoštvo stupova (sl. 9). Antičko naselje zauzima gotovo čitav prostor istraživanog lokaliteta, izuzev krajnjeg istočnog dijela. Znanstvena obrada će uslijediti,⁷ a ovdje se daje izbor objekata i pronađenog materijala (sl. 10).

3.6. RANOSREDNJOVJEKOVNO NASELJE

U istraživanjima je zamijećeno nekoliko skupina objekata koje se grupiraju na tri mjesta sporadično u središnjem, zapadnom dijelu središnjeg i samom zapadnom dijelu lokaliteta. Materijal uz lijep i sporadične životinjske kosti sadrži ulomke keramike ukrašene češljastim valovnicama i drugim motivima karakterističnim za rani srednji vijek, a u pojedinim objektima pronađeni su i ulomci starije keramike u sekundarnoj poziciji,

Sl. 7 Ulomci posuda badenske kulture iz SJ 629/630 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 7 Vessel fragments, Baden culture from SU 629/630 (photo: T. Tkalčec).

3.5. KASNOLATENSKO I ANTIČKO NASELJE

U arheološkim istraživanjima je ustanovljeno dugotrajnije naseljavanje i kroz antičko razdoblje. Posebno je jak horizont naseljavanja u rano rimsko doba, kada se uz snažne S-profilirane posude, karakteristične rimske fature, javlja i gruba keramika s još uvijek „latenoidnim“ situlastim profilacijama. Dio tog materijala prepoznat je i kao kasnolatski i to Laten D2, stoga je potvrđen kontinuitet naseljavanja s 1. st. pr. Kr. na 1. st. poslije Krista. Nadalje, na osnovi zeleno glaziranih ulomaka možemo suditi da se život na antičkom naselju odvija sve do 3./4. st.,

npr. antičke (sl. 11–12).⁸ Za sada na lokalitetu nije prepoznat direktan kontinuitet naseljavanja iz prijelaza antike u rani srednji vijek. Ranosrednjovjekovno naselje formirano je na ovom položaju u 8. stoljeću, što su potvrdili i rezultati C14 analize. Pojedini objekti ukazivali bi i na trajanje tog naselja kroz 9. stoljeće i početak 10. stoljeća (također potvrđeno C14 analizom), a tek će se detaljnom obradom nalaza moći razlučiti postoji li kon-

6 Zahvaljujem na savjetima kolegicama i kolegama iz Instituta za arheologiju dr. sc. Hrvoju Kalafatiću, Katarini Botić, dr. sc. Dariji Ložnjak Dizdar i dr. sc. Zorku Markoviću.

7 Zahvaljujem na savjetima kolegicama i kolegama iz Instituta za arheologiju dr. sc. Marku Dizdaru, dr. sc. Kristini Jelinčić Vučković, dr. sc. Ivani Ožanić Roguljić i dr. sc. Goranki Lipovac Vrkljan.

8 Analiza uzorka ugljena iz objekta SJ 631 dala je sljedeće rezultate: Conventional Radiocarbon Age 1252±21 BP (DeA-7968, Isotopech Zrt., Debrecen), odnosno Calendaric age 735±32 AD (kalibrirano preko: <http://www.calpal-online.de/>).

Sl. 8 Ulomci posuda lasinjske kulture iz SJ 803/804 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 8 Fragments of Lasinja pottery SU 803/804 (photo: T. Tkalčec).

Sl. 9 Cjelina SJ 86 – kasnosrednjovjekovni objekt presjekao antičke objekte; sprijeda antičke i srednjovjekovne jame (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 9 Stratigraphic unit 86 – late medieval structure cut across the Roman structures; Roman and medieval pits in the front (photo: T. Tkalčec).

Sl. 10 Izbor posebnih nalaza iz antičkih cjelina: lampice, vrč, brončana pojasna kopča, tegula, posuda, žetoni, terra sigilata, snažno profilirana fibula (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 10 Selection of notable finds from Roman units: lamps, jug, bronze belt buckle, tegula, bowl, chips, terra sigilata, strongly profiled fibula (photo: T. Tkalčec).

tinuitet i kroz 11. stoljeće pa prema razvijenome srednjem vijeku.

3.7. KASNOSREDNJOVJEKOVNO NASELJE

Kasnosrednjovjekovno naselje zauzima najveću površinu, pruža se gotovo čitavim lokalitetom, izuzev samog rubnog istočnog dijela. Na zapadu mu je također ustanovljen rub. Iz množ-

tva objekata luče se jednodimenzionalne plitko ukopane kuće s pristupnim prostorom, ognjišta, vatrišta, peći, razne jame, bunari te, na osnovi rupa od stupova, vjerojatno i isključivo nadzemni objekti. Jednodimenzionalne plitko ukopani objekti, čija je nadzemna struktura očigledno činila tzv. *Blockbau* konstrukcija, korišteni su čini se i u 15. stoljeću, na što ukazuje objekt SJ 433 koji obiluje keramičkim materijalom (loncima, poklopcima, čašama, svijecnjakom) ukrašenim kotačićem, no prisutan je i ulomak ze-

Sl. 11 Keramika iz objekta SJ 631, datiranog u 8. stoljeće (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 11 Pottery from SU 631, attributed to 8th c. (photo: T. Tkalčec).

Sl. 12 Koštano šilo ili propletač iz SJ 631 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 12 Bone awl or thatching needle from SU 631 (photo: T. Tkalčec).

leno glazirane posude (sl. 13–14).⁹ Valja ipak napomenuti da je za navedeni objekt moguće da ukopana površina čini ostatak skladišta ili podruma (što bi na osnovi tlocrta, pa i plitkoće ukopa, bilo neobično), a da pojedini od okolnih stupova čine nadzemnu konstrukciju kuće.

Posebno se ističe nalaz objekta SJ 61/62-1161/1162 u kojem je zamiječeno nekoliko faza ognjišta s većim ulomcima lona-

ca, kao i mnoštvo odbačenih željeznih predmeta (dvije ostruge, mnogo ulomaka okova za torbice noža, noževi itd.), ali i stolna keramika itd., što ukazuje na prisutnost plemstva u ruralnome naselju (sl. 15). Objekt je datiran u 14. stoljeće, vjerojatno u njegovu drugu polovinu, što potvrđuje i radiokarbonska analiza. I u drugim objektima bilo je ulomaka stolne keramike, posebno tzv. „gotičke“ keramike, odnosno fine žute (ili sive) stolne keramike ukrašene raznim motivima (uglavnom mrežastim) nanošenjem crvene boje (sl. 16). Nalazi stakla su izuzetno rijetki, no prisutni su u dva slučaja u kasnosrednjovjekovnim jamama. Obradom će se moći, dakako, razlučiti finija diferencijacija objekata kako po vrsti i količini stolne keramike, tako i po kuhinjskoj, te će se moći razlučiti preciznija vremenska datacija materijala i samih objekata. Preliminarano možemo reći da se zamjećuju objekti s materijalom jednostavnijih profilacija koje ukazuju na vrijeme bliiskije razvijenom srednjem vijeku, no većina objekata pripada 14. i 15. stoljeću. I među njima se vide razlike u materijalu te će se moći dobiti i preciznija slika nakon znanstvene obrade.

Posebno još valja istaknuti nalaz ukopa djeteta (fetusa) u kasnosrednjovjekovnoj jami na istočnijem, rubnom dijelu nalazišta. Kosturni ostaci djeteta pronađeni su na dnu jame na ulomku dna lonca. Jama je bila plitko očuvana na terenu koji je danas izložen poljodjelskim radovima te nije moguće sa sigurnošću ustvrditi je li dijete bilo ukopano u samome loncu. Antropološka analiza pokazala je da je riječ o fetusu u starosti od 30-32 tjedna u trenutku smrti. Uzorak kosti djeteta podvrgnut je radiokarbonskoj analizi koja je dala rezultat za drugu polovinu 14. stoljeća (Krznar, Tkalčec 2016).

⁹ Analiza uzorka ugljena iz objekta SJ 433 dala je sljedeće rezultate: Conventional Radiocarbon Age 404±24 BP (DeA-7964, Isotopech Zrt., Debrecen), odnosno Calendaric age 1469±22 AD (kalibrirano preko: <http://www.calpal-online.de/>).

Sl. 13 Kasnosrednjovjekovna kuća SJ 433/434 s pretprostorom 435/436 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 13 Late medieval house SU 433/434 with an anteroom 435/436 (photo: T. Tkalčec).

Sl. 14 Kasnosrednjovjekovna stolna keramika iz SJ 433/434 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 14 Late medieval table pottery from SU 433/434 (photo: T. Tkalčec).

4. ZAKLJUČAK

Arheološkim istraživanjima lokaliteta AN6 Donji Miholjac – Đanovci i obavljenim postterenskim poslovima preliminarnu obradu arheološke dokumentacije i konzervatorsko-restauratorskih radova lokalitet Donji Miholjac – Đanovci nam se ukazuje kao jedno od važnih višeslojnih arheoloških nalazišta koje daje vrijedne podatke o materijalnoj kulturi i načinu života ruralnih zajednica u tisućljetnim razdobljima.

Preliminarnom stručnom obradom otkrivenih nalaza,

jama i raznih objekata, rupa od stupova, kanala, kuća, ukopanih podrumskih i drugih objekata te vatrišta i peći, a posebno s obzirom na raspored tih arheoloških tvorevina te na njihov sadržaj, možemo zaključiti kako se ovaj položaj započeo koristiti za naseljavanje u bakrenom dobu, tijekom prapovijesnih zajednica badenske i lasinjske kulture. Lasinjska je kultura ostavila dvije karakteristične nadzemne kuće – jednu manju na zapadu, čiji nam oblik ni dimenzije nisu neobične s obzirom na slične nalaze na drugim arheološkim lokalitetima, te istočniju, većih dimenzija i složenije prostorne raščlanjenosti, omeđenu gustim

Sl. 15 Ulomak kasnosrednjovjekovnog lonca iz SJ 61/62 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 15 Fragment of a late medieval pot from SU 61/62 (photo: T. Tkalčec).

dvojnim nizom stupova na jednoj strani te nepravilnijim nizom na drugoj. Nadalje, zamijećen je intenzivan život u rimskome razdoblju, već prvih desetljeća ovog tisućljeća. Međutim, arheološki nalazi nam ukazuju na to da je on usko povezan i s neposredno prethodećim kasnolatskim naseljem, čiji su tragovi također ustanovljeni (Laten D2). Antičko naselje je trajalo zasigurno sve do u vrijeme kasnog Carstva te kasne antike. Razlučeni su objekti iz ranog srednjeg vijeka (od 8. do početka 10. st.). Nadalje, naslućujemo fazu naseljavanja u vrijeme razvijenog srednjeg vijeka (12./13. st.), međutim intenzivan život razvoj i procvat srednjovjekovno naselje doživljava tek u kasnom srednjem vijeku (14. i 15. stoljeće). Čini se da se u kasnom srednjem vijeku naselje širilo od istoka prema zapadu. Naselje nije nastavilo egzistenciju u novome vijeku. Nema tragova nasilnog prestanka života, no uslijed strukturalnih i gospodarskih promjena u društvu nije rijedak slučaj prestanka egzistencije srednjovjekovnih naselja krajem 15. stoljeća. U slučaju Donjeg Miholjca takve su promjene mogle biti i direktno uvjetovane neposrednom prisutnošću osmanske vlasti u samome Miholjcu (podaci o turskoj utvrdi na mjestu miholjačke crkve, odnosno o korištenju crkve kao utvrde) nakon pada ovog dijela Podravine 1453. g. pod osmansku vlast.

Prapovijesno naselje ukazuje na intenzitet rasprostiranja na istočnijim dijelovima lokaliteta. Ranosrednjovjekovni objekti grupirani su na tri mjesta sporadično u središnjem, zapadnom dijelu središnjeg i samom zapadnom dijelu lokaliteta. Antičko i kasnosrednjovjekovno naselje zauzimaju najveću površinu, gotovo čitavim lokalitetom, s time da se kasnosrednjovjekovno naselje širi dalje na istok od antičkoga. Slika rasprostranjenosti objekata, odnosno površina koje su zahvaćene objektima iz navedenih razdoblja odgovara i količini prikupljenih nalaza.

Možemo se, za sada, zaključno osvrnuti na kasnosrednjovjekovno naselje i istaknuti neke njegove posebnosti. Dio pronađenih metalnih predmeta (ostruge, strelice, noževi, okovi korica za noževе) kao i pojedini keramički nalazi stolne keramike (ulomci keramičkih čaša ukrašenih nizovima kotačića te crveno

Sl. 16 Stolna keramika iz SJ 917/918 (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 16 Table pottery from SU 917/918 (photo: T. Tkalčec).

slikanih vrčeva i čaša) ukazuju nam na prisutnost plemića u ruralnom naselju, što nam, sve učestalijim arheološkim istraživanjima srednjovjekovnih sela, mijenja do sada ustaljenu sliku o odvojenom životu plemstva i običnog puka na našem području u kasnom srednjem vijeku. Posebno se ističe nalaz ukopa djeteta (fetusa) u kasnosrednjovjekovnoj jami. Posmrtni ostaci djeteta pronađeni su na dnu jame na ulomku dna lonca. To je jedan od izuzetno rijetkih takvih pronalazaka na hrvatskom području pa i šire u kasnom srednjem vijeku, a ukazivao bi na skrivanje neželjene trudnoće.

Daljnjom analizom dobit će se detaljnije faziranje lokaliteta i specifikiranje uže datacije objekata i njihove funkcije te rekonstrukcije života na ovome položaju u svim razdobljima, a što će raditi pojedini specijalizirani stručnjaci i znanstvenici, ovisno o razdoblju.

Literatura

- Andrić, S. 2010, Srednjovjekovna crkva sv. Mihaela u Donjem Miholjcu, in: *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća*, Andrić, S. (ed.), Zbornik Znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057. –2007.“, Slavonski Brod, 7–42.
- Bojčić, Z. 1984, Pregled istraživanja i rasprostranjenosti ranosrednjovjekovnih arheoloških nalaza u istočnoj Slavoniji i Baranji, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. 9, Zagreb, 211–222.
- Dizdar, M. 2011, Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-34 – obilaznice Donjeg Miholjca, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. VII, Zagreb, 20–22.
- Dizdar, M., Ložnjak Dizdar, D. 2009, Terenski pregled dijela trase magistralnog plinovoda Donji Miholjac – Slobodnica u Osječko-baranjskoj županiji, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. V, Zagreb, 134–138.
- Karbić, M. 2010, Gospodari Donjeg Miholjca tijekom Srednjeg vijeka, in: *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća*, Andrić, S. (ed.), Zbornik Znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057. –2007.“, Slavonski Brod, 43–57.
- Krznar, S., Tkalčec, T. 2016, The identity of the community and the identity of the individual: the burial of the deceased within the settlement in the Middle Ages in Northern Croatia, “*Religious places, cults and rituals in the medieval rural environment*”, *Ruralia* XI, Clervaux, 7–13. 9. 2015., Luxembourg (u tisku).
- Minichreiter, K. 2009, Arheološki lokaliteti na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca i južne obilaznice Kutine, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. V, Zagreb, 130–133.
- Višnjčić, J. (ed.) 2013, *Nove arheološke spoznaje o Donjoj Podravini. Zaštitna arheološka istraživanja na magistralnom plinovodu Slobodnica – Donji Miholjac*, Zagreb.
- Wiewegh, Z. 2008, *Konzervatorska studija za Magistralni plinovod Slobodnica – Donji Miholjac DN 1000/75*, Ministarstvo kulture RH, Zagreb.

Summary

In 2015 the Institute of Archaeology conducted excavations at the AN 6 Donji Miholjac – Đanovci site on the south beltway around Donji Miholjac. It has been confirmed that the site was populated during Eneolithic (Baden and Lasinja culture), late La Tène period and Roman period, as well as in Early and Late Middle Ages.

Valuable finds include two typical Lasinja houses, particularly the larger one, surrounded by double posts on one side, with a more irregular line of posts on another side. In addition, there is a fetal pit burial attributed to the 2nd half of the 14th c. at the eastern border of the late medieval settlement. This is an extremely rare find not only for Croatia, but also in general, which could suggest hiding an unwanted pregnancy in the Late Middle Ages.

The site consists of a lot of extraordinary materials for reconstruction of the way of life in this area during all periods in question, which will follow after a detailed analysis of the material, attribution and establishment of a more specific timeline for the facilities, as well as their function.